

Nou d'Octubre: la plaça de la discòrdia

Quan una ciutat produeix una plaça central, hauria de saber com a mínim per a què la vol, i com s'ha de dir. No és obligatori tindre una plaça central, com tenen els pobles, però si es té, cal complir uns mínims de solvència. El que no està gens bé és produir una plaça d'aquesta mena, centre i cor de la vida urbana, i no saber quin caràcter donar-li, ni funció estable ni nom permanent. Si la Plaça Gran és una mica representació i emblema de la ciutat, aquesta de València segurament expressa la cara menys agradable dels valencians: la incoherència o, dit més a la manera del país, la poca substància. O la levitació del seu (del nostre) ésser, la qualitat d'alegres i desconfiats, la pompositat, el mal gust i la vacuïtat històrica. Més la gens guanyada fama de gent baralladissa i de difícil conciliació. Que ningú no em malinterprete: les altres qualitats, les bones i positives, les tenim, però no són visibles en aquesta plaça.

La qual plaça, en els seus orígens, era només un petit parc, per la part sud i més ampla, davant de l'antiga estació. El parc, amb aires de solar pobre —que és el que era—, va rebre de bon començament el nom d'Emilio Castelar, segurament perquè el pròcer, orador arravatat i polític de moltes pells, es va morir per aquells anys finals de segle. Castelar, nascut a Cadis i diputat per Barcelona, no havia fet res de particular per merèixer la dedicació de la gran plaça naixent, però els consistoris

municipals de València tenen, de molt antic, el vici d'honorar glòries alienes i dubtoses. A la capital del regne, Jaume I té un carreró amagat, i el Cid Campeador una gran avinguda. En fi, el nom de la plaça va anar a parar al tribú de Cadis, no sé si perquè era republicà, o perquè a pesar d'això era conservador i ben poc federal. O simplement perquè es va morir en el moment oportú. El fet és que, quan la plaça va prendre forma definitiva amb l'enderrocament del vell convent de Sant Francesc (“En honor al soberano / els frares de Sant Francesc / li peguen voltes al nano”: repetir tres vegades combinant l'ordre dels versos), cap alcalde no va pensar a donar-li un nom de veritat al nou espai, ni tan sols “Plaça del Regne de València”, de “la Regió Valenciana”, que en aquells anys de primers de segle hauria estat molt normal. Res: plaça d'Emilio Castelar, i cap més idea.

Mentrestant, caigut el convent i definida la forma triangular, la iniciativa pública va edificar dos edificis enfrontats: el de Correus, amb una discreta càrrega de pompa i circumstància, i el del nou Ajuntament, epítome de la coentor. Enderrocar la façana de l'Ajuntament de València seria una de les operacions de cirurgia estètica, o d'higiene del gust, que valdria més la pena subvencionar fins i tot per subscripció pública. El drama és que probablement la major part dels regidors, dels funcionaris municipals, i dels simples contribuents,

deu estar molt pagada del petit engendre primo-riverista i republicà. Llàstima, perquè l'edificació que amaga la façana municipal, és l'antiga Casa de l'Ensenyança, fundació del segle XVIII, de molt noble i assenyada presència. Per això la degueren ocultar. I si tenim en compte tot el conjunt, amb tots els raonables edificis que l'emmarquen, la plaça no és tan mala de mirar ni de passejar. En tot cas, Ajuntament a banda, no és, com escrivia Fuster fa trenta anys, “una de les places més horribles que coneix l'experiència urbanística de la humanitat”: la Plaça de Catalunya de Barcelona, per buscar una comparació immediata, és bastant més trista que aquesta.

Fuster escrivia això en ple franquisme, quan la plaça es deia “del Caudillo”, evidentment, i quan tenia al centre una mena de plataforma elevada, sota la qual hi havia els pixadors més amplis i famosos de la ciutat. Després, la plataforma i els urinaris van desaparèixer, l'espai central va quedar com una cosa neutra i sense objecte —ni jardí, ni lloc per reposar agradablement, ni res, només asfalt esperant la pólvora anual de les mascletaes—, i l'estàtua equestre del Generalíssim es va alçar implacablement al lloc d'honor. És a dir, al costat d'on es planta la falla municipal. Perquè la vocació cívica de la plaça ha acabat per ser fonamentalment fallera. Passà el temps de les concentracions republicanes, dels actes multitudinaris d'adhesió al dictador, i de les primeres manifes-

A l'esquerra, la plaça el 1905, quan encara no s'havia construït l'Ajuntament, amb els jardins i la baixada de Sant Francesc al fons. Al mig, la plaça als anys trenta, poc abans d'una reforma urbanística. A la dreta, l'any 1989. L'estàtua de Franco estava en la part inferior dreta.

ARXIU

tacions democràtiques. Ara, les poques manifestacions que es fan a València no acaben ací. Ací acaba la riuada de gent de la nit de Sant Josep, i poca cosa més.

El general i el seu cavall van resistir alguns anys, passada la mort del genet, mentre el primer Ajuntament democràtic de la capital del regne retolava la plaça amb el nom de "País Valencià", i la població en general oblidava molt lentament el nom de "Plaça del Caudillo" (tan lentament que encara dura). L'haca i el general van caure una matinada, amb retard, i amb una mica de violència revolucionària, i el nom de "País Valencià" va caure poc més endavant, víctima d'una violència diferent i més bèstia. Perquè aquesta plaça, durant uns anys, va ser un dels escenaris principals de l'anomenada "batalla de València", de les escaramusses de la petita guerra que l'esquerra, la raó, el seny i el País han (hem) perdut miserablement. Ací és on els primers escamots blaveros, amb Lizondo al front, increpaven, amenaçaven, i treien els bastons. On cremaven les quatre barres al balcó de l'Ajuntament, on aparei-

xien individus amb pistola preparada, on bandes de neobàrbars preparaven l'assalt, on l'esquerra s'acollonia, deixava fer i finalment concedia, i on determinats polítics de Madrid van creure -potser tenien raó- que es jugava alguna cosa molt important.

No sé si el País Valencià -així: el País Valencià- era impossible, o era inacceptable, però el que és cert és que va durar molt poc. Mesos després del colp de Tejero, i amb la benedicció parlamentària general, el País deixava d'existir i es convertia en Comunitat, com ja és història i figura als llibres de text de primària (la Comunitat, no el País). En pura lògica, si el País no existia, com havia d'existir la Plaça del País? De cap manera: fora el nom de la plaça, fora molèsties. Liquidat el País, la capital havia de tornar a la més trista vocació local, que no és la seua glòria sinó la seua misèria, i el consistori municipal, amb una mostra d'insòlita coherència, li va posar a la seua plaça l'ambiciós nom de "plaça de l'Ajuntament": tot un projecte històric per acabar el segle XX.

Com que les coses un dia o un altre lliuen i quallen, l'esquerra local va perdre, com havia de perdre, els papers, els noms, la plaça i l'Ajuntament mateix. Ara, impotent i paralítica d'idees, es prepara amb espant a perdre també el País. Perdó, la Comunitat, que el País ja el va perdre, voluntàriament. Mentrestant, allà on hi havia els pixadors, la dreta farà un pàrquing inútil i fastuós, i allà on hi havia Franco i el cavall, posaran una enorme estàtua de Vinatea, símbol històric de la llibertat i de la resistència a Castella, convertit en abanderat de la reacció i de l'anticatalanisme, pobre home. Fa deu anys o quinze, de la combinació entre franquisme i "blaverisme", se'n deia *bunker-barraqueta*, i semblava que era cosa de riure, residu cavernari. Ara, la mateixa gent ha ocupat la barraca i prepara o habita *bunkers* inexpugnables.

Dir tot això fa lleig, a hores d'ara. Queda passat de moda, coses que van passar en altre temps, anècdotes, temes poc seriosos de parlar, de cara a aquest 9 d'Octubre de 1993, any de quinze per cent i de tipus d'interès. Vull dir, a qui li importa ara el nom de la plaça, les batalles de la plaça, o el país que es va perdre en la plaça? A mi, per exemple. Simplement perquè aquesta plaça és ben meua i a pesar de tot me l'estime, com estime amb passió aquesta ciutat meua, i aquest país meu que em van robar mentre dormia. Haurem de demanar perdó als nostres néts, algun dia.

Joan F. Mira

Un treballador acaba de fer el canvi de plaques.

ARXIU